

**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti**

Təsdiq edirəm
Tədrisin təşkili və təlim
texnologiyaları üzrə prorektor v.i.e:

 dos. Zaur Məmmədov
"31" 01. 2025-ci il

FƏNN SİLLABUSU

İxtisas: 050101 Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi

Fakültə: Filologiya və ibtidai təhsil

Kafedra: Azərbaycan dili və ədəbiyyat

I.Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: İfadəli oxu. Fənn üzrə proqram Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 04 avqust 2017-ci il tarixli 243 sayılı əmri ilə təsdiqlənmişdir.

Kodu: İF-B13

Tədris ili: II (2024-2025) Semestr IV

Tədris yükü: 30 saat seminar

Tədris alma forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 5

Auditoriya: №

Saat:

II.Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, dərəcəsi: Q.İ.Rufullayev, fil.ü.f.dok., dosent

Məsləhət günləri və saatları: II gün, saat 9⁰⁰-13⁰⁰

E-mail ünvanı: qedim73@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri, Əli Məmmədov küçəsi - 40 , 2 saylı tədris korpusu

III. Təvsiyə olunan əsas dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas ədəbiyyat:

1. B.Həsənlı. İfadəli oxudan praktikum-Bakı, 2005
2. F.Yusifov.İfadəli oxu.Dərs vəsaiti-Bakı, 2006, 123s
3. Əsgərov.M.Bədii qiraət-Bakı, 1973
4. Kərimov.Y.Ana dilinin tədrisi metodikası-Bakı, 2005
5. S.Hüseynoğlu.İfadəli oxudan praktikum-Bakı, 2005
6. Abdullayev.N, Məmmədov.Z. Nitq mədəniyyəti məsələləri-Bakı, 1998
7. Quliyev.Ə.Diksiya və bəzi metodik göstərişlər
Əlavə
8. Rufullayev Q.İ., "İfadəli oxu". Bakı, 2023, 168 səh.
9. Dəmirçizadə.Ə.Müasir Azərbaycan dili-Bakı, 1983

Əlavə ədəbiyyat:

- 10.Mir Cəlal, Pənah Xəlilov. Ədəbiyyatşünaslığın əsasları. Bakı: 1988
- 11.Şəmistan Mikayılov. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi (IX-XI siniflər üçün dərs vəsaiti).Bakı: 2002
- 12.Nizaməddin Şəmsizadə. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: 2012
13. İnternet resursları

IV. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən "Ədəbiyyatın tədrisi metodikası" (bakalavrda) və "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" fənlərinin keçirilməsi vacibdir.

V. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: İfadəli oxu yazılı bədii mətnlərin məktəb şəraitində səslənən söz vasitəsilə sinif qarşısında canlandırılmasına deyilir. Hər bir ədəbiyyat dərslərində təlimin təşkilinə uyğun olaraq müəyyən qruplar və təlim üsulları hesabına oxular təşkil olunur və bununla bədii mətnlərin mənimsənilməsinə nail olunur. Ancaq ədəbi əsərlərin sinif qarşısında müxtəlif qruplar şəklində oxumaqla hər zaman məqsədə çatmaq olmaz. Bunun üçün ifadəli oxunun mahiyyətini və onun qanunauyğunluqlarını bilmək, muasir təlim metodlarının əsas tələblərini nəzərdən qaçırmamaq lazımdır. "Fənn kurikulumunun tələblərinə uyğun olaraq ədəbiyyat təlimi prosesində məktəblilərə bədii əsəri qavramaq, təhlil etmək, qiymətləndirmək, ifadəli oxumaq, estetik zövq, gözəllik duyğusu bacarığı aşılması mühüm metodik problem kimi qarşıda durur. Gənc nəslin təlim və tərbiyəsində böyük əhəmiyyət kəsb edən ifadəli oxu şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünün, hiss və duyğularının inkişafı baxımından mühüm vasitədir. İfadəli oxu üzrə məşğələlərdə əsərin fəal, müstəqil şəkildə qavranılması, sözə həssas münasibət yaradılması təmin edilir. Mətnə, təsvir olunanlara yaradıcı yanaşma, nəticə etibarilə əsərin daha əhatəli, dərinlən qavranılması ilə nəticələnir. İfadəli oxunun tətbiqi oxucunu əsərdə təsvir olunanlara daha dərinlən nüfuz etməyə, adi oxu zamanı diqqəti cəlb etməyən, ilk baxışda əhəmiyyətsiz görünən, lakin hadisənin mahiyyətinin, obrazın xarakterinin, qəhrəmanın hiss və duyğularının qavranılması baxımından vacib bədii detallara diqqət yetirməyə sövq edir. İfadəli oxunun əsas vəzifəsi şagirdlərdə düzgün və səlis ifadə bacarığı və vərdislərinin tərbiyə olunmasıdır. Bu zaman oxu qanunlarından irəli gələn bütün məsələlər kompleks şəkildə həllini tapmalıdır; oxunacaq mətnlə ilkin tanışlıq, mətnin məzmunu ilə bağlı işlərin aparılması, buradan irəli gələn ideyanın müəyyənləşdirilməsi və oxu prosesində sətirlərin mənənin aparıcı mövqeyi nəzərə alınmalıdır.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə:

Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə, 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. Əgər fənn üzrə həm seminar və həm də laboratoriya varsa onda 10 bal seminara, 10 bal isə laboratoriyaya görə verilir. Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir. Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- tələbə keçilmiş material dərinlən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.
- 9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açar bilər.
- 8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırır bilmir
- 6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.
- 5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.
- 4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırır bilmir;
- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.
- 0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur. Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	Əla	A
2.	81-90	Çox yaxşı	B
3.	71-80	Yaxşı	C
4.	61-70	Kafi	D
5.	51-60	Qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	Qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: *Tələbə Universitetin daxili nizam –intizam qaydalarını pozduqda əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.*

X. Təqvim mövzu planı: *Mühazirə 15 saat , seminar 30 saat. Cəmi: 45 saat*

№	Keçirilən mühazirə məşğələlərinin məzmunu	Müh	Tarix
I kollokvium mövzuları		2	
1.	Mövzu 1: Giriş. İfadəli oxu və onun mahiyyəti. Plan: - İfadəli oxunun səciyyəvi cəhətləri - İfadəli oxunun məqsəd və vəzifələri - İfadəli oxunun əhəmiyyəti - İfadəli oxunun digər elmlərlə əlaqəsi - İfadəli oxunun strukturu və onun səciyyəsi. Mənbə: 1,2,6,7,8.		
2.	Mövzu 2: İfadəli oxunun məzmunu və xüsusiyyətləri Plan: - İfadəli oxuya hazırlıqda məzmunun rolu. - İfadəli oxu və oxu sənəti. - Sənətsünaslıqda oxu məsələləri. Mənbə: 1,2,3,4,6,7,8.	2	
3.	Mövzu 3: İfadəli oxunun tarixi Plan: - İfadəli oxunun inkişafında xalq yaradıcılığının rolu - Yazının yarandığı ilk dövrlərdə ifadəli oxu məsələləri - Orta əsrdə ifadəli oxu - XIX əsr və sonrakı dövrlərdə oxu sənəti Mənbə: 1,2,6,7,8.	2	
4.	Mövzu 4: Nitq texnikası və onun elementləri Plan: - Nitq texnikasının əsas xüsusiyyətləri - Tənəffüs və onun növləri - Səs və tələffüz Mənbə: 1,2,6,7	2	
II kollokvium mövzuları			
5.	Mövzu 5: İfadəli oxu zamanı sait və samitlərin tələffüz xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması Plan: Saitlər və onların klassik şeirlərdə uzun və qısa tələffüzü.	2	

	2. Samitlərin tələffüzü və bəzi cingiltili samitlərin kar, kar samitlərin cingiltiəşməsi hadisəsi 3. Sözlərdə yanaşı samitləri uyğunlaşması hadisəsi. Mənbə: 1,2,6,7.			
6.	Mövzu 6: Nitq ifadəliliyinin vasitələri Plan: 1. İntonasiya 2. Məntiqi ifadəlilik. 3. Məntiqi fasilə. 4. Psixoloji fasilə 5. Məntiqi vurğu. Mənbə:1, 2, 6,7,11,12.	2		
7.	Mövzu 7: Bədii əsərin oxuya hazırlanması Plan: 1. İfaçılıq təhlili 2. Mətnin məzmununun öyrənilməsi 3. Ədəbiyyatşünaslıq təhlili. 4. Xüsusi təhlil. Mənbə: 6,7,8,10	2		
8.	Mövzu 8: Əsərlərin ifadəli oxusunda janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması Plan: 1. Lirik əsərlərin ifadəli oxusu 2. Nəsr əsərlərinin ifadəli oxusu. 3. Dram əsərlərinin oxusu Mənbə: 1,2,6,11,12	1		
	CƏMI:	15 saat		
N	Keçirilən seminar məşğələlərinin məzmunu	Saat	Tarix	
1	İfadəli oxu və onun mahiyyəti.	2		
2	İfadəli oxunun strukturu, səciyyəsi və onun digər elmlərlə əlaqəsi. Praktiki iş: V sinif Ədəbiyyat dərslindən "Ana maral" və "Xalq öz qəhrəmanını necə tapdı" əfsanələrinin ifadəli oxusunun təşkili.	2		
3	İfadəli oxunun məzmunu və xüsusiyyətləri. Praktiki iş: S.Vurğunun "Azərbaycan" şeirlərinin ifadəli oxusunun təşkili	2		
4	İfadəli oxu və oxu sənəti. V sinif Ədəbiyyat dərslindən "Yetim İbrahimin nağılı" və "Üç qardaş" nağılının ifadəli oxusunun təşkili	2		
5	İfadəli oxunun tarixi. Praktiki iş: Nağıl və dastan söyləyiciləri, klassik poeziya dilinin ifadəli oxunun inkişafındakı rolunu müəyyən etmək. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanları, N.Gəncəvinin "Sirlər xəzinəsi" və M.Füzulinin "Söz" qəzəli əsasında.	2		
6	Sənətşünaslıqda oxu məsələləri. VII sinif Ədəbiyyat dərslindən M.Arazın "Azərbaycan-dünyam mənim!" və B.Vahabzadənin "Vətəndaş" şeirlərinin ifadəli oxusunun təşkili	2		
7	İfadəli oxunun tarixi. VIII sinif Ədəbiyyat dərslindən Nizaminin "Sənsiz" və	2		

	Nəsiminin "Ağrımaz" qəzəllərinin ifadəli oxusunun təşkili			
8	Orta əsrdə ifadəli oxu. Füzulinin "Söz" qəzəlinin ifadəli oxusunun təşkili	2		
9	Nitq texnikası və onun elementləri. Praktiki iş: VIII sinif Ədəbiyyat dərslindən Xətayinin "Bahariyyə" və Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" şeirlərinin ifadəli oxusunun təşkili.	2		
10	Səs, təneffüs və tələffüz kimi elementlərinin tələblərinə riayət etmə vərdişlərinə yiyələnmək. Heca və əruz vəznli bədii nümunələr əsasında.	2		
11	İfadəli oxu zamanı sait və samitlərin tələffüz xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması Praktiki iş: Tələffüz vərdişlərinin tərbiyə edilməsi. M.Müşfiqin "Yenə o bağ olaydı" əsəri əsasında.	2		
12	Saitlər və onların klassik şeirlərdə uzun və qısa tələffüzü. M.Ə.Sabirin "Şairəm çünki vəzifəm budur əşar yazım" mısrası ilə başlanan şerin ifadəli oxusu	2		
13	Nitq ifadəliliyinin vasitələri. Məntiqi və psixoloji fasilə. Bədii mətnlərin oxusunda sözlə təsiretmə məharətinin tərbiyə edilməsi. VIII sinif Ədəbiyyat dərslindən C.Məmmədquluzadənin "Qurbanəli bəy" hekayəsinin ifadəli oxusunun təşkili.	2		
14	Məntiqi vurğu və onun müəyyən edilməsi yolları.	2		
15	Əsərlərin ifadəli oxusunda janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması	2		
	CƏMI:	30 saat		

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar: Tələbələr aşağıdakıları bilməlidirlər:

- İfadəli oxunun məzmunu və xüsusiyyətləri bilməlidirlər
- İfadəli oxunun tarixini bilməlidirlər
- İfadəli oxunun tədqiq tarixini bilməlidirlər
- İfadəli oxunun nitq texnikasının xüsusiyyətlərini bilməlidirlər
- İfadəli oxu zamanı janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmasını bilməlidirlər
- İfadəli oxuda məntiqi vurğu və intonasıyanı bilməlidirlər
- İfadəli oxu zamanı ədəbiyyatşünaslıq təhlilini bilməlidirlər

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

- İfadəli oxunun mahiyyətini mənimsəyir və strukturunu şərh edir.
- İfadəli oxu və oxu sənətinin sərhədlərini müəyyən edir.
- Oxu zamanı nitq texnikasına sahib olur və onun elementlərini müqaisə edir.
- İfadəli oxunun məzmununu mənimsəyir, oxu bacarıqlarına sahib olur.

XIII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV: Kollokvium sualları:

I Kollokvium sualları

1. İfadəli oxunun mahiyyəti, stukturu və onların səciyyəsi
2. İfadəli oxu və oxu sənəti
3. İfadəli oxu və folklor.
4. Xalq ədəbiyyatı oxu sənətinin hərəkətverici qüvvəsi kimi
5. İfadəli oxunun digər elm və sənət sahələri ilə əlaqəsi.
6. İfadəli oxuya hazırlıqda məzmunun rolu
7. Sənətşünaslıqda ifadəli oxu məsələləri
8. İfadəli oxunun hazırlılığına verilən tələblər.
9. İfadəli oxunun tarixi
10. Klassik ədəbiyyatda oxu sənətinə münasibət.

II Kollokvium sualları

1. Nitq texnikası və onun elementləri
2. Nitq texnikası anlayışı. Tələffüz.
3. Nitq texnikası anlayışı. Tənəffüz
4. Səs və onun səciyyəvi xüsusiyyətləri
5. Emosional-obrazlı ifadəliliyin başlıca xüsusiyyətləri.
6. Nitq ifadəliliyinin vasitələri
7. Məntiqi ifadəlilik və onun elementləri
8. Məntiqi fasilə və onun əhəmiyyəti
9. Məntiqi vurğunun əhəmiyyəti.
10. Məntiqi melodiya

XV: İmtahan sualları:

1. İfadəli oxu və onun mahiyyəti.
2. İfadəli oxunun stukturu və onların səciyyəsi
3. İfadəli oxu təliminin əhəmiyyəti
4. İfadəli oxu və oxu sənəti
5. İfadəli oxunun digər elm və sənət sahələri ilə əlaqəsi.
6. İfadəli oxu və dilçilik
7. Emosional-obrazlı ifadəlilik
8. İfadəli oxu və psixologiya
9. İfadəli oxu və folklor.
10. İfadəli oxunun məzmunu və xüsusiyyətləri
11. İfadəli oxuya hazırlıqda məzmunun rolu
12. Sənətsünaslıqda ifadəli oxu məsələləri
13. İfadəli oxunun hazırlılığına verilən tələblər.
14. İfadəli oxunun tarixi
15. Xalq ədəbiyyatı oxu sənətinin hərəkətverici qüvvəsi kimi
16. Oxu sənətinin inkişafında klassik poeziyanın rolu.
17. Klassik və müasir poeziyada "söz" anlayışı
18. Klassik ədəbiyyatda oxu sənətinə münasibət.
19. Nitq texnikası və onun elementləri
20. Nitq texnikası anlayışı
21. Tənəffüsün təmizliyi və aydınlığı
22. Səs nitq texnikasının vacib elementi kimi
23. Nitq texnikası anlayışı. Tələffüz.
24. İxtiyari və qeyri-ixtiyari tənəffüs.
25. Səs və onun səciyyəvi xüsusiyyətləri
26. Səs və onu əmələ gətirən üzlər.
27. Saitlərin qısa, adi və uzun tələffüzü
28. Qoşa saitlərin (eyni və müxtəlifcinsli) tələffüzü.
29. Samitlərin tələffüzü (əvvəl, orta və sonda)
30. Qoşa samitlərin tələffüzü (eyni və müxtəlifcinsli)
31. Nitq ifadəliliyinin vasitələri
32. Məntiqi ifadəlilik və onun elementləri
33. Məntiqi fasilə və onun əhəmiyyəti
34. Məntiqi ifadəlilik və onun növləri.
35. Məntiqi vurğunun əhəmiyyəti.
36. Məntiqi melodiya
37. İntonasiya nitqin ifadəliliyinin əsas vasitəsi kimi
38. İntonasiya və onun əhəmiyyəti

39. Emosional-obrazlı ifadəliliyin başlıca xüsusiyyətləri.
40. Bədii əsərin oxuya hazırlanması
41. Bədii əsərin oxuya hazırlanmasında ifadəlilik təhlilinin rolu
42. Mətnin məzmununun öyrənilməsi oxuya hazırlığın başlanğıcı kimi
43. Ədəbiyyatşünaslıq təhlili oxuya hazırlığın bir mərhələsi kimi
44. Xüsusi təhlil və mətnin səslənən sözlə ifadəsi
45. Əsərlərin ifadəli oxusunda janr xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması

“İfadəli oxu” fənninin sillabusu 050101 Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimliyi ixtisası (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” kafedrasının 31 fevral 2025-ci il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol № 05).

Fənn müəllimi:

dos. Q.I. Rufullayev

Fənn müəllimi:

prof. A.H. Tahirli

Kafedra müdiri:

dos. Q.I. Rufullayev